

**Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi**

**İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi,
vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət
səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və
siyasi fəallığının artırılması**

Dünya təcrübəsi göstərir ki, amnistiyanın insan hüquqlarının müdafiəsində mühüm rol var və bu mexanizm müasir hüquqi dövlətlərin humanist dəyərlərə sadıqlığını nümayiş etdirən əsas vasitələrdən biri hesab olunur. Amnistiya, müəyyən kateqoriyadan olan məhkumların cəzanın tam və ya qismən çəkilməsindən azad edilməsi, yaxud cinayət məsuliyyətindən azad olunması ilə ifadə olunur və onun tətbiqi cəmiyyət-dövlət münasibətlərində mərhəmət, ədalət və sosial balansın qorunmasına xidmət edir. Bu baxımdan amnistiya yalnız hüquqi akt deyil, eyni zamanda insan hüquqlarının təminatı baxımından əhəmiyyətli sosial-siyasi mexanizmdir.

**Əfv və amnistiya
aktları hüquqların təmini
baxımından xüsusi
əhəmiyyətə malikdir**

Qeyd edək ki, insan hüquqlarının qeyd edilən müstəvidə də müdafiəsi Azərbaycanda xüsusi diqqət mərkəzindədir. Prezident İlham Əliyevin amnistiya elan edilməsi təşəbbüsü bunun daha bir sübutudur. Əfv və amnistiya aktları yaşamaq, azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüquqlarının təmini baxımından xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bu baxımdan, cəzanın humanistliyini, adekvatlığını və tərbiyəvi əhəmiyyətini daim diqqət mərkəzində saxlayan Ulu Öndər Heydər Əliyev 1995-ci ildə müstəqil dövlətimizin tarixində ilk əfv fərmanını imzalamaqla ölkəmizdə əfv institutunun bərpa edilməsinə nail olub.

İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil Səbinə Əliyeva bildirir ki, 1995-2003-cü illər ərzində imzalanmış 32 əfv fərmanı və sərəncamı ilə ümumilikdə 3104 məhkum cəzanın çəkilməmiş hissəsindən azad olunub: "Azərbaycanda amnistiya aktlarının qəbulunu müsbət bir ənənəyə çevirmiş Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə qəbul edilmiş 7 amnistiya aktı nəticəsində 77 mindən artıq məhkum həbsdən azad edilərək ailələrinə və cəmiyyətə qovuşub. 1995-2025-ci illər ərzində əvvəlcə Ulu Öndər Heydər Əliyevin, sonra isə prezident İlham Əliyevin imzalamış olduqları ümumilikdə 71 əfv fərman və sərəncamları, 1996-cı ildən başlayaraq qəbul olunmuş 12 amnistiya aktı min-

lərlə məhkumun cəzanın çəkilməyən hissəsindən azad edilməsi ilə nəticələnib. Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva tərəfindən hələ Milli Məclisin deputatı olduğu dövrdə irəli sürülmüş təşəbbüs əsasında 4 amnistiya aktının qəbul olunması, sonuncu akt əsasında isə 10 min məhkumun azadlığa qovuşması ictimaiyyət tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanıb". Bu fonda prezident İlham Əliyevin amnistiya elan edilməsi təşəbbüsü Azərbaycanın suverenliyinin tam bərpa olunduğu, Konstitusiyanın ali hüquqi qüvvəsinin ölkənin bütün ərazilərində təmin edildiyi tarixi bir mərhələdə dövlətin gücünü və hüquqi yetkinliyini nümayiş etdirir. Sayca 13-cü olan amnistiya aktı 20 mindən çox şəxsə şamil olunur. Bunlardan, 5 mindən çox məhkumun azadlıqdan məhrumetmə cəzasından azad edilməsi, həmin cəzaya məhkum olunmuş 3 mindən artıq şəxsin cəzasının azaldılacağı, daha minlərlə şərti azadlıqdan məhrum edilmiş və digər cəzalarla cəzalandırılmış şəxslərin cəzadan azad olunması gözlənilir. Amnistiya aktı 4 ay ərzində icra ediləcək. Artıq onun icrası istiqamətində ilk addımlar atılır, əfv edilənlərin azadlığa buraxılması prosesi icra olunur. İnsan hüquqlarının əsas prinsiplərindən biri insan ləyaqətinə hörmətin təmin olunmasıdır. Amnistiya aktları məhz bu prinsipi ön plana çıxararaq, cəza çəkən şəxslərin yenidən cəmiyyətə inteqrasiyasına imkan yaradır. Uzun

Azərbaycanda sayca 13-cü, lakin ən böyük amnistiya aktı - 20 mindən çox insanın həyatı dəyişir...

müddət azadlıqdan məhrumetmə cəzası alan şəxslər sosial əlaqələrini itirir, psixoloji və mə-nəvi çətinliklərlə üzləşirlər. Amnistiya onların ailə mühitinə qayıtmasına, normal həyata adaptasiya olunmasına şərait yaradır ki, bu da insanın yaşamaq, ailə həyatı qurmaq və sosial həyata qatılmaq kimi fundamental hüquqlarının bərpasına xidmət edir.

Amnistiya cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Müasir insan hüquqları konsepsiyası cəzanın yalnız cəzalandırıcı deyil, həm də tərbiyəedici və islahedici funksiyasını önə çəkir. Amnistiya aktları məhkumlara dövlətin onlara ikinci şans verdiyini göstərir. Bu isə onların gələcəkdə qanuna hörmətlə yaşamasına, cəmiyyətə faydalı fərd kimi qayıtmasına stimül yaradır. Beləliklə, amnistiya təkcə fərdi hüquqları deyil, eyni zamanda cəmiyyətin təhlükəsizliyini və sosial sabitliyini də möhkəmləndirir.

**Amnistiya təşəbbüsü
situativ qərar deyil,
uzunmüddətli
dövlətçilik
strategiyasının
tərkib hissəsidir**

Amnistiyanın insan hüquqlarının müdafiəsində əhəmiyyətli cəhətlərindən biri də ədalət mühakiməsində mümkün səhvlərin humanist yolla aradan qaldırılması imkanını yaratmasıdır. Hüquq sistemləri nə qədər inkişaf etmiş olsa da, istintaq və məhkəmə proseslərində subyektiv yanaşmalar, sübut çatışmazlıqları və ya sosial şəraitdən irəli gələn amillər səbəbilə haqsız cəzalandırılma halları baş verə bilər. Amnistiya bu baxımdan, hüquqi mexanizmlə yanaşı, humanitar vasitə kimi çıxış edərək cəmiyyət üçün təhlükə törətməyən şəxslərin azadlığa buraxılmasına imkan yaradır və onların hüquqlarının bərpasına töhfə verir. Amnistiyanın insan hüquqlarına töhfəsi həbsxana sistemindəki problemlərin azaldılması baxımından da özünü göstərir. Bir çox ölkələrdə cəzaçəkmə müəssisələrinin həddindən artıq yüklənməsi, saxlanma şəraitinin ağır olması insan hüquqlarının pozulmasına səbəb olur. Amnistiya nəticəsində məhkum sayının azalması saxlanma şəraitinin yaxşılaşdırılmasına, tibbi xidmətin, qidalanmanın və yaşayış şəraitinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasına imkan yaradır. Bu da işgəncəyə, qeyri-insani və ləyaqəti alçaldan rəftara məruz qal-

mamaq hüququnun təmin olunmasına xidmət edir. Amnistiya həmçinin sosial ədalətin təminində mühüm rol oynayır. Cəmiyyətin həssas təbəqələrinə - qadınlara, azyaşlı uşaqları olan valideynlərə, yaşlılara, əlilliyi olan şəxslərə və az ağır cinayətlərə görə məhkum olunmuş şəxslərə tətbiq olunan amnistiya aktları sosial bərabərliyin və humanist yanaşmanın bariz nümunəsidir. Bu cür yanaşma dövlətin insan mərkəzli siyasət apardığını göstərir və vətəndaşların hüquq sistemində olan etimadını artırır. Amnistiya təşəbbüsü, adətən, hansısa ehtiyacın nəticəsi kimi yox, dövlətin gəlib çatdığı mərhələnin göstəricisi kimi ortaya çıxır. Bu cür qərarlar artıq mövcud olan münasibətlərin səviyyəsini ifadə edir. Məhz buna görə amnistiya aktı yalnız hüquqi qərar kimi deyil, daha geniş mənada dövlətçilik kontekstində dəyərləndirilməlidir. Milli Məclisin deputatı Müşfiq Məmmədli qeyd edir ki, amnistiya institutunun bu qədər geniş miqyasda tətbiqi hüquqi sistemin sabitliyindən və dövlətin öz gələcəyinə olan inamından xə-

bər verir: "Hüquqi dövlət o zaman güclü sayılır ki, o, risk etmədən bağışlamaq imkanına malik olsun.

Azərbaycan bu mərhələyə çatıb. Konstitusiyanın ali hüquqi qüvvəsinin bütün ölkə ərazisində təmin edilməsi, suverenliyin tam bərpası və daxili sabitliyin möhkəmlənməsi belə qərarların qəbulunu mümkün edən əsas şərtlərdir. Bu mənada amnistiya təşəbbüsü situativ qərar deyil, uzunmüddətli dövlətçilik strategiyasının tərkib hissəsidir". Digər tərəfdən, amnistiya cəmiyyətin banş və həmrəylik mühitinin formalaşmasına da töhfə verir. Xüsusilə mühüm ictimai-siyasi mərhələlərdə, münaqişə və ya gərginlikdən sonrakı dövrlərdə tətbiq edilən amnistiya aktları sosial gərginliyin azalmasına, qarşıdurmaların yumşaldılmasına və ictimai etimadın bərpasına xidmət edir. Bu da sülh, təhlükəsizlik və insan hüquqlarının qorunması baxımından vacib amildir.

Samirə SƏFƏROVA
Yazı Azərbaycan
Respublikasının Medianın
İnkişafı Agentliyinin maliyyə
dəstəyiylə çap olunur.